

Hedvika Stanič-Igličar

REŠEVANJE PROBLEMATIKE ROMOV V OKVIRU SOCIALNEGA SKRIBSTVA

I. Uvod

Ko so se indijski nomadi pričeli naseljevati v Evropi, so že zgodaj dobili ime Cigani. Skraja so evropski staroselci menili, da so novi priseljenci le začasni prebivalci, zato ni še nikogar zanimala preteklost teh indijskih skupin, še manj pa njihova prihodnost. Cigani so se svobodno gibali in potovali po deželah. Bili so že nekaj stoletij razseljeni po evropski celini, ko so se zanje pričeli zanimati nekateri učenjaki.

Izsledki tedanjih raziskovalcev so vsebovali razne teorije in hipoteze na osnovi katerih so skušali ugotoviti prvotno domovino Ciganov, čas njihovih migracij in vzroke zavoljo katerih so ti nomadi zapustili matično domovino.¹

Najstarejša skupina indijskih nomadov se je pojavila v Evropi leta 1417. Kako so se te indijske nomadske skupine imenovala, ko so se pojavile v Evropi ni znano. V arhivskih listinah so se zasledila različna imena, vendar je ime Cigan razširjeno in poznano v vseh evropskih jezikih že več stoletij.

V začetku to ime ni pomenilo nekaj ponižujočega in ironičnega, kar se ugotavlja kasneje, predvsem v 19. in 20 stoletju.

Prvo zgodovinsko gradivo, ki omenja indijske nomadske skupine na tleh današnje Jugoslavije je dubrovniški zgodovinski arhiv iz 14. in 15. stoletja. V arhivu so bili najdeni pomembni podatki o Ciganih v Dubrovniku in Dalmaciji iz leta 1362.

Najstarejši doslej znani podatki, ki omenjajo ime Cigan na Slovenskem, segajo v 14. stoletje. V 15. stoletju pa že obstajajo prve znane arhivske listine, ki omenjajo to indijsko skupino na območju Slovenije. Od 17. stoletja naprej so omembe Ciganov že določnejše. Ohranjeni so mnogi zapisi v sodnih listinah, odredbah in okrožnicah, ki so urejala in obravnavala problematiko teh ljudi.

Na ozemlju Slovenije obstajata dve izrazito močni skupini Romov in sicer dolenski in prekmurski Romi. Poleg ostalih občin v Sloveniji imata Novo mesto in Murska Sobota največje število romskega prebivalstva.

¹ Pavla Štrukelj: Romi na Slovenskem (CZ, Ljubljana 1980)

Po podatkih Pavle Štrukelj, dolenski Romi tvorijo skupino Romov, ki se je preselila iz hrvaškega ozemlja, kjer so bila njihova prva bivališča. Dolensko skupino tvorijo tri rodovne skupine. Prvi znani matični vpis ciganskega otroka v okolici Novega mesta je iz leta 1812 iz rodu Brajdič.²

Glede prihoda in naselitve Romov na območje Prekmurja pa se je posredno ugotavljalo, da so prihajali pred turškimi vdori in tudi s turško vojsko. Najstarejši vpis krsta ciganskega otroka v soboški občini je iz leta 1741.

Na Gorenjskem, Štajerskem in deloma tudi v Prekmurju pa so se naseljevali oziroma zadrževali Romi iz nemških območij.

Ime ROM se je pričelo uvajati v novejšem času pri vseh ciganskih skupinah, ki ga tudi dobro poznajo, zasledimo pa ga v vseh evropskih ciganskih slovarjih. ROM pomeni človek, v množini ima ta beseda obliko ROMA, kar pomeni ljudje. Cigani še danes tako govorijo, kadar mislijo na človeka svojega rodu. Ime ROM torej pomeni pripadnost ciganskemu rodu.

II. Reševanje romske problematike v okviru socialnega skrbstva

Od leta 1976 daje je med naloge skupnega programa socialnega skrbstva vključeno tudi sofinanciranje programov reševanja socialne problematike Romov. Do sredstev je bilo v začetku upravičenih deset občin in sicer tiste, na območju katerih živijo avtohtone skupine Romov. Od leta 1985 dalje pa sredstva iz skupnega programa prejema osem občin in sicer: Črnomelj, Grosuplje, Krško, Metlika, Murska Sobota, Novo Mesto in Trebnje.

Izhajajoč iz dejavnosti, ki so jo skupnostim nalagali zakoni in drugi akti, je bilo opredeljeno, da se v skupnem programu zbirajo sredstva predvsem za naslednje naloge: začasne in enkratne družbeno denarne pomoči romskim družinam za preživljanje, pomoč pri opremljenosti bivalnih prostorov, pomoč pri nabavi obleke in obutve, preventivne aktivnosti (napr. socialno delo z otroci, mladoletniki itd.) in za del osebnih dohodkov strokovnih delavcev v Centrih za socialno delo, ki se posebej ukvarjajo z romsko problematiko.

Ker pa je večina Romov živela v zelo slabih bivalnih pogojih, so se tedanje občinske skupnosti socialnega varstva najprej lotile programov, ki naj bi zagotovili Romom osnovne življenjske pogoje. V začetku so bile skupnosti socialnega skrbstva tudi edine, ki so skrbele za Rome in zanje planirale sredstva.

V času od leta 1976-1985 je Komisija, ki je bila v okviru skupnosti socialnega skrbstva ustanovljena za vprašanja socialne problematike Romov in razdelitve sredstev iz skupnega programa, večkrat zavestno podprla programe, ki sicer niso sodili na področje socialnega skrbstva, so pa predstavljali osnovo za začetek dela z

² Slobodan Berberski: Prilog pitanj Roma u zapadnoevropskim zemljama, Sarajevo 1975

Romi (npr.: napeljava pitne vode, napeljava elektrike, napeljava komunalnih naprav, skupni vodnjaki, ureditev lokacij, nakup kontejnerjev ali prikolic itd.)

S samoupravnim sporazumom o usklajevanju planov v Republiki Sloveniji za obdobje 1986-1990 so se občinske skupnosti socialnega skrbstva dogovorile, da se sredstva za reševanje socialne problematike Romov združujejo še naprej. Nosilce in izvajalce nalog, pogoje in merila za združevanja in uporabo sredstev, je opredelil srednjeročni plan skupnosti socialnega skrbstva.

Določeni so bili kriteriji, po katerih se je iz skupnega programa namenjala sredstva, zaradi povečanega števila strokovnih delavcev občinam, ki so imele Rome.

Višina sredstev dodeljena posamezni občini je bila odvisna od stanja vključenosti Romov v družbeno življenje občine, deleža romskega prebivalstva v prebivalstvu občine, načina financiranja reševanja romske problematike v občini in organiziranosti strokovnih služb za reševanje te problematike v posamezni občini.

Sredstva skupnega programa pa še zdaleč ne zadoščajo za kritje vseh potreb na tem področju.

Za posnetek stanja na tem področju in kot podlago za razdelitev sredstev za posamezno leto, smo izdelali vprašalnik, ki ga od leta 1986 dalje vsako leto posredujemo v izpolnitev tistim občinam, ki so upravičene do sredstev iz skupnega programa za reševanje romske problematike.

Vsako leto tudi skličemo sestaneke s predstavniki občin na katerem se dogovorimo o razdelitvi sredstev, strokovni delavci pa predstavijo problematiko in načine reševanja te problematike v posamezni občini.

Na podlagi zbranih podatkov zadnjih let (obdelani vprašalniki sledijo kot priloga gradivu), smo prišli do naslednjih ugotovitev:

1. Gibanje števila Romov in osnovne demografske značilnosti romskih prebivalcev:

ŠTEVILO ROMOV PO OBČINAH IN LETIH

Občina	L E T A				
	1986	1987	1988	1989	1990
Črnomelj	507	556	573	613	610
Grosuplje	124	122	121	124	127
Krško	157	157	167	175	175
Lendava	300	276	285	302	309
Metlika	127	132	130	139	141
Murska Sobota	2609	2610	2609	2609	2677
Novo mesto	657	671	674	721	766
Trebnje	177	180	180	187	189
Skupaj:	4658	4704	4739	4870	4994

Vir: Vprašalniki o Romih (RSZSV- Sektor za socialno skrbstvo, maj 1990)

Po podatkih, zbranih v okviru Republiškega sekretariata za zdravstveno in socialno varstvo - Sektor za socialno skrbstvo, ki so jih posredovale zgoraj navedene občine za posamezna leta ugotavljamo, da število Romov iz leta v leto narašča. V letu 1990 v navedenih osmih občinah v 102 naseljih in 1180 družinah živi skupaj 4994 Romov, od tega je 2370 žensk.

Pri tem je potrebno omeniti tudi dejstvo, da žive Romi še v nekaterih drugih občinah v Republiki Sloveniji, vendar s podatki o številu teh Romov za posamezna leta ne razpolagamo.

(Avtohtone skupine Romov so po naših podatkih poleg nekaterih občin še v občini Kočevje, v kateri je bilo 1989 leta 420 Romov in v občini Brežice, ki je imela 1989 leta 31 Romov).

STAROSTNA STRUKTURA ROMSKEGA PREBIVALSTVA LETO 1990

Občina	predšol.	od 6,5- 14 let	od 15- 18 let	od 19- 45 let	od 46- 65 let	nad 65 let
Črnomelj	102	114	63	252	64	15
Grosuplje	20	28	18	48	11	2
Krško	32	53	23	58	13	2
Lendava	59	72	24	136	16	3
Metlika	42	26	6	56	8	1
Murska Sob.	319	461	269	1148	375	105
Novo mesto	149	166	73	309	59	10
Trebnje	41	37	14	72	23	2
Skupaj:	764	957	490	2079	569	140

Vir: Vprašalniki o Romih (RSZSV - Sektor za socialno skrbstvo, maj 1990)

Analiza starostne sestave romske populacije opozarja na dokaj velike razlike med romskim in ostalim prebivalstvom. Poglavitna demografska značilnost Romov je, da so mlado prebivalstvo, saj jih je preko 44% v starosti od 0 - 18 let, komaj 3% pa jih je starih nad 65 let.

2. Ostale značilnosti romskega prebivalstva

Stanovanjski standard je v večini romskih naselij še vedno zelo nizek. Poglavitna značilnost romskih naselij je, da so izolirana, izločena od drugih naselij in hiš. Prostorska segregacija odraža njihov družbeni položaj in družbeno izoliranost.

Naselja, kjer živijo Romi so zelo različnega standarda. Nekatera so nekoliko bolj urejena, imajo izredne hiše z elektriko in vodo (npr. Pušča - Murska Sobota, Ruperč vrh in Šentjernej - Novo mesto itd.). Veliko ostalih naselij in zaselkov pa so "naselja bede", nehigienska, brez ustrezne komunalne urejenosti in kanalizacije.

Večina Romov želi ostati v obstoječih naseljih. Med tipi bivališč pa še vedno prevladujejo barake.

Redno zaposlenih je le 567 Romov, veliko je nezaposlenih, preživljajo pa se z različnimi priložnostnimi deli, nabiranjem zdravilnih zelišč in odpadnega materiala (glej tabele). Pri zaposlovanju se pri Romih pojavljajo problemi visokega števila prenehanja delovnega razmerja, fluktuacije, visok bolniški stalež itd., kar vse opozarja na težavnost adaptacije Romov na delovno okolje. (To poudarjajo tudi rezultati raziskave: Problematika zaposlovanja Romov v občini Novo Mesto, avgust 1984, avtorji: J. Žugel in F. Smerdu).

3. Socialnoskrbstvene storitve in ukrepi pri reševanju

Romske problematike

Med prebivalstvom so zelo razširjeni predsodki in stereotipi, ki pogosto temeljijo na posplošitvah in poenostavitvah. Najbolj pogosti stereotipi, ki se vsakodnevno slišijo so: vsi Romi kradejo, niso civilizirani, delomrzneži so, preveč pomoči dobivajo in čakajo, da jim drugi izboljšajo njihove pogoje življenja itd. Največkrat takšni predsotki nastajajo kot posledica nepoznavanja romske zgodovine, kulture, običajev, življenskih navad in relanih pogojev, v katerih Romi živijo. Vseskozi so prisotne težnje po njihovi socializaciji, ki je razumljena kot nasilna asimilacija oziroma sprejemanje načina življenja, navad, obnašanja in vrednot večinskega naroda. Pri tem se romske kulturne in druge značilnosti popolnoma opustijo.

Zelo razširjeno je tudi mnenje, da Romi večinoma živijo od socialnih podpor in da jim zato ni potrebno delati. Podatki o socialnih pomočeh pa kažejo drugačno podobo.

DRUŽBENO DENARNE POMOČI ROMOM V LETU 1990

Občina	DDP edini vir	DDP dop. vir	DDP enkratna	DDP začasna
Črnomelj	6	9	5	5
Grosuplje	2	3	15	1
Krško	3	2	16	0
Lendava	3	12	32	2
Metlika	3	5	1	0
Murska Sobota	63	3	24	16
Novo mesto	0	19	48	7
Trebnje	0	131	311	53
Skupaj:	94	131	311	53

Na področju socialnega skrbstva se Romom pomoči dodeljujejo pod enakimi pogoji kot ostalim občanom. Pri dodeljevanju družbeno denarnih pomoči se nastopa skrajno selektivno, saj se le te dodeljujejo predvsem tistim Romom, ki si tudi sami prizadevajo izboljšati svoje bivalne in življenske pogoje. Večje število Romov je upravičenih do enkratne družbeno denarne pomoči. Da pa bi bili nameni, za katere se družbeno denarne pomoči dajejo doseženi, se v glavnem vse enkratne DDP nakazujejo v funkcionalni obliki (v obliki naročilnic, ali v hrani, obleki itd.).

Od 1.12.1990 znaša višina edinega vira 2644 din, dopolnilnega vira cca. 1300 din ali polovica edinega vira (določba SaS o socialno varstvenih pravicah - DDP kot dopolnilni vir preživljanja dodelimo v višini razlike med DDP kot edinim virom preživljanja in dohodki oziroma prejemki občana). Enkratna družbeno denarna pomoč naj ne bi bila večja kot edini vir, prav tako začasna DDP, ki se dodeli občanom za določen čas, to je za dobo 6 mesecev, izjemoma pa jo lahko podaljšamo še za 6 mesecev.

Večino socialnoskrbstenih in tudi ostalih storitev opravlja Center za socialno delo, in so pri tistih občinah, ki imajo romsko populacijo po svojem obsegu mnogo številnejše kot pri ostalih občinah.

Programi in načini reševanja romske problematike so bili v posameznih občinah zastavljeni interdisciplinarno, določeni so bili nosilci in izvajalci posameznih nalog. Dejansko pa je bilo izvajanje nalog ne glede na to, kam po svoji vsebini sodijo, največkrat prepuščeno Centrom za socialno delo. Jasno je, da Center nalog, za katere ni pristojen, ne more reševati, nastopa lahko le kot koordinator, uspešnost reševanja pa je odvisna od zavzetosti in pripravljenosti tudi drugih dejavnikov.

Osnovne naloge, ki jih opravljajo Centri za socialno delo pri reševanju romske problematike so naslednje:

ugotavljanje življenjskih pogojev in strukture romskega prebivalstva v občini, denarne pomoči otrokom in družinam, delo z odraslimi Romi, osebna in materialna pomoč, svetovanje, sodelovanje z VVO in malo šolo, sodelovanje z osnovnimi šolami in vključevanje šoloobveznih otrok v šolo, pomoč pri kritju stroškov šolanja: prehrana, šolske potrebščine, obleka, obutev, sodelovanje s starši, prevzgojno delo z mladoletniki, pomoč pri iskanju zaposlitve, delo s starostniki - pomoč pri negi in oskrbi, koordinacija in sodelovanje z ostalimi službami: VVO, šolami, sodišči, PM, KS, zdravstveno službo zaposlovanja in dugimi.

Tako imajo Centri za socialno delo Murska Sobota, Novo mesto, Metlika in Lendava po enega strokovnega delavca, ki se ukvarja samo z romsko problematiko, na Centru za socialno delo Črnomelj se z reševanjem Romske problematike ukvarja 1/3 strokovnega delavca in na CSD Grosuplje, Krško in Trebnje pa 1/2 strokovnega delavca.

4. Višina sredstev dodeljenih posamezni občini iz skupnega programa

Predlogi za razredlitev sredstev iz skupnega programa socialnega skrbstva za reševanje problematike Romov so bili v zadnjih letnih oblikovani in izdelani na skupnih sestankih predstavnikov občin oziroma centrov za socialno delo, ki so prejemniki teh sredstev. Osnovni kriterij je bil povečanje osebnega dela in s tem števila strokovnih delavcev.

V letu 1989 so bila sredstva razdeljena v višini 71.412,00 din,
v letu 1990 pa je bilo v ta namen razdeljenih 187.316,00 din.

PREJETA SREDSTVA ZA REŠEVANJE ROMSKE PROBLEMATIKE (po občinah in letih)

Občina	Višina prejetih sredstev v din		v %
	v letu 1989	v letu 1990	
Črnomelj	10.446,00	42.028,00	14,7 %
Grosuplje	6.964,00	28.018,00	9,7 %
Krško	1.770,00	7.122,00	2,7 %
Lendava	6.964,00	28.018,00	9,7 %
Metlika	6.964,00	28.018,00	9,7 %
Murska Sobota	17.410,00	70.048,00	24,5 %
Novo mesto	13.930,00	56.046,00	19,5 %
Trebnje	6.964,00	28.018,00	9,7 %
Skupaj:	71.412,00	287.316,00	100,00 %

III. Zaključek

Med populacijo, ki z redkimi izjemami živi v Republiki Sloveniji na samem robu eksistence sodijo Romi. Med temi avtohtonimi prebivalci naših krajev, ki so se že v prejšnjih stoletjih naselili na Dolenjskem, v Prekmurju in na Gorenjskem obstajajo zelo velike razlike, tako glede njihovega načina življenja, narečja in navad, kakor tudi vključenosti v širši družbeni prostor. Skoraj vsem pa je skupna beda z nepismenostjo, zelo težko zaposljivostjo, neperspektivnostjo in raznimi socialnimi boleznimi. Veliki socialni premiki po drugi svetovni vojni so Rome nekako obšli. Komaj kdaj zaznamo kakšne napredke pri reševanju te problematike in kazalci raznih raziskovanj, analiz in anket, ki naj bi to dokazali so vse prej kot vzpodbudni.

Kje so vzroki, da pri vključevanju Romov v neko, za sodobnega človeka normalno in dostojno življenje nismo dosegli večjih uspehov in da so mnogi načrti in naloge v zvezi s to problematiko ostali na pol poti.

V raznih pogovorih s predstavniki občin, Centrov za socialno delo in tudi Romi, je bilo opozorjeno, da Ustava Republike Slovenije njihove narodnosti nikjer ne omenja, čeprav so avtohtoni prebivalci Republike Slovenije.

Romi kot etnična skupina lahko uveljavljajo samo individualne pravice, ne pa tudi kolektivnih, ki so značilne za pravice narodnosti - kot so uporaba lastnega jezika pri vzgoji in izobraževanju, izražanje in razvijanje romske kulture, tiska in uredniševanja ostalih pravic kot jih opredeljuje ustava Republike Slovenije za ostale narodnosti.

V Republiki Sloveniji se reševanja romske problematike v posameznih občinah lotevajo zelo različno. Posamezne skupnosti so že večkrat izpostavljale, da so Romi širši družbenopolitični problem, ki ne zadeva le posameznih občin, saj zahteva specifično reševanje na vseh področjih: od vzgoje in izobraževanja, zaposlovanja in zdravstva do urejanja stanovanjskih in ostalih vprašanj, ki so povezana s to populacijo.

Razumevanje romske problematike v posameznih sredinah pa je razvidno tudi iz predlogov IS občin, ki imajo Rome in sicer, da je potrebno z novimi ustavnimi določili urediti pravni status Romov in da je potrebno oblikovati republiški organ, ki bo oblikoval smernice za reševanje romske problematike v Republiki Sloveniji.